

STOWA VINDT EXOTISCH WATERPLANTJE ABSOLUUT GEEN ZEGEN

De grote waternavel: voorkomen is beter dan bestrijden

In H₂O nummer 12 schreef professor J. de Maeseneer een artikel waarin hij aangaf dat de grote waternavel niet alleen maar nadelen heeft, maar ook nuttig gebruikt kan worden. Onderstaand leest u een reactie van de STOWA op dat artikel.

In H₂O nummer 12 schreef prof. J. De Maeseneer van de Universiteit van Gent over de ervaringen met de grote waternavel in België. Prof. De Maeseneer beschreef de gunstige werking van de plant bij het zuiveren van met afvalwater verontreinigde oppervlaktewateren. Gelukkig komen situaties zoals door De Maeseneer beschreven in Nederland niet veel meer voor. Daar waar dat nog wel het geval is, bijvoorbeeld nabij overstorten van slecht functionerende rioolstelsels, wordt hard gewerkt aan het bestrijden van de bron van verontreiniging.

In Nederland zijn de ervaringen met de grote waternavel anders. Een aantal waterbeheerders ondervindt grote overlast van deze plant. Het verspreidingsgebied van de grote waternavel neemt in Nederland nog steeds toe, waardoor steeds meer waterbeheerders direct te maken krijgen met deze plant.

Dit was voor de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) aanleiding om de ervaringen van Nederlandse waterbeheerders te bundelen en samen met een beschrijving van de kenmerken en de ecologie van de grote waternavel te publiceren in de brochure 'De grote waternavel, voorkomen is beter dan bestrijden'.

De grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*) is een waterplant die van oorsprong niet in Nederland voorkomt. De soort wordt de laatste jaren echter op steeds meer plaatsen aangetroffen en vaak leidt die aanwezigheid tot problemen. De problemen worden veroorzaakt door de explosieve groei van de grote waternavel: de planten kunnen in korte tijd het hele wateroppervlak bedekken.

De overlast die bij enkele waterschappen is opgetreden, heeft tot hoge kosten geleid; kosten die in geen enkele relatie meer stonden tot de normale kosten voor het beheer

en onderhoud van watergangen. De vrees bestaat dat de plant zich zal handhaven en zich verder zal verspreiden. Ook waterbeheerders die tot nu toe verschoond zijn gebleven van de waterplant kunnen ermee geconfronteerd worden. Problemen kunnen grotendeels worden voorkomen als de grote waternavel op tijd wordt ontdekt. Op basis van ervaringen bij enkele waterschappen worden daarom maatregelen voorgesteld die effectief zijn gebleken in gevallen waarin al wel problemen waren ontstaan.

De grote waternavel is een typische oeverplant. De planten ontwikkelen zich rond de waterlijn. Van daaruit vormen de planten uitlopers naar alle kanten. De planten groeien alleen in voedselrijk water. Met name in water met hoge nitraat- en fosfaat-

gehaltes groeit de plant snel. Op de meeste vindplaatsen blijkt het water ook troebel te zijn, meestal door zwevend slib met een hoog organische-stofgehalte.

De grote waternavel is een soort uit warmere streken. Dit blijkt onder andere ook uit het late tijdstip van ontwikkeling: pas in de loop van juli is het water warm genoeg om de groei goed op gang te laten komen. Dit voorjaar is de groei door de zachte winter overigens al eerder gestart. De planten zijn vorstgevoelig. Blootgesteld aan vorst overleven de planten een strenge winter niet. Bescherming tegen vorst kan de plant echter vinden in een dikke deken van niet gemaaid liesgras, onder invloed van kwelwater uit de oeverzone, of bij lozing van koelwater of effluent van installaties voor de zuivering van rioolwater.

De plant ondervindt waarschijnlijk geen concurrentie van andere planten. Daarentegen worden sommige andere planten wel verdrongen, met name de onder water groeiende soorten. De verspreiding van de plant gebeurt vooral door stekken: stukjes plant die worden weggegooid of mee worden gevoerd door het water als er gemaaid is. Het is zeer onwaarschijnlijk dat de planten door zaden worden verspreid. Bloei treedt in de regel niet op. Er zijn slechts enkele meldingen bekend van de vondst van bloemen, maar tot zaadsetting is het niet gekomen.

Engels DNA-onderzoek, uitgevoerd op planten uit Engeland en Nederland, geeft

aan dat vrijwel alle planten afkomstig zijn van slechts één of enkele stekjes uit Zuid-Amerika. Er ontstaan vanuit een eerste vestiging langs de kant halve cirkels van planten op de waterlijn of hele cirkels in het water. De groeisnelheid is het eerste jaar meestal nog beperkt. De jaren daarna zijn die (halve) cirkels in elkaar doorgegroeid of is er een langgerekte strook van planten langs de oever te vinden. In stromend water kan de verspreiding heel snel gaan. In een grote genormaliseerde beek kan de plant enkele tientallen kilometers per jaar oprukken met de stroom mee. Ook kan de plant zich snel verspreiden in de hoofdwatergangen van poldergebieden als water wordt ingelaten waarin stekjes voorkomen.

De planten kunnen op een geïsoleerde groeiplaats weliswaar ook massaal tot ontwikkeling komen, maar de snelheid waarmee ze zich verspreiden blijft dan zeer beperkt. De manier waarop watergangen worden geschoond van water- en oeverplanten is van grote invloed op de verspreiding van de grote waternavor. Onderhoudsmethoden die het beschadigen van planten tot doel hebben, bevorderen een snelle verspreiding van de soort. Vooral veegboten veroorzaken veel fragmenten (stekjes) die zich gemakkelijk verspreiden. Deze manier van schonen beperkt de groei overigens nauwelijks. De ervaringen van een aantal waterbeheerders zijn opgenomen in de eerder genoemde STOWA-brochure.

Andere situatie

In Nederland is het beeld dat bestaat van de grote waternavor anders dan prof. De Maeseneer in *H₂O* nummer 12 schetst voor België. Doordat de planten zeer snel een groot wateroppervlak kunnen bedekken, vormen ze in een aantal gebieden een groot probleem. In dit opzicht zijn de ervaringen van de Nederlandse waterbeheerders anders dan die van de heer De Maeseneer, die aangeeft dat de plant makkelijk in toom te houden zou zijn.

In Nederland kan de waterafvoer door de enorme plantenmassa ernstig worden gestremd. Bij een piekafvoer kunnen de planten daarbij losraken en zich ophopen bij bruggen, dammen, gemalen en andere kunstwerken. De krachten die daardoor op deze kunstwerken worden uitgeoefend mogen niet worden onderschat. Ook de opmerking dat de soort geen bedreiging zou vormen voor de inheemse flora wordt door ons absoluut niet onderschreven. Voorbeelden van verdringing van inheemse soorten door agressief groeiende exoten zijn er te over. Het lijkt ons dan ook terecht dat de staatssecretaris van natuurbeheer inmiddels toegezegd heeft maatregelen tegen verdere

verspreiding van de soort te zullen nemen en samen met Groot-Brittannië een voorstel voor regelgeving bij de EG heeft ingediend.

Door massale groei van de grote waternavor kan ook juist een waterkwaliteitsprobleem optreden: afsluiting van het wateroppervlak kan zuurstofloosheid en vissterfte veroorzaken. Wanneer het water helemaal dichtgroeit, vormt dat ook een probleem voor recreanten als hengelaars en kanovaarders.

De door De Maeseneer vermelde positieve eigenschappen van de grote waternavor bij het zuiveren van afvalwater zijn voor Nederland niet relevant. Situaties als die in de Langelede in Vlaanderen komen in Nederland gelukkig niet meer voor. Verbetering van de waterkwaliteit door waterplanten is een verschijnsel dat de meeste waterbeheerders en siervijverliefhebbers kennen met allerlei soorten waterplanten. In zijn artikel schrijft de heer De Maeseneer aan de grote waternavor positieve eigenschappen toe als 'verklikker' van organische belasting. Aan de waterbeheerders in Nederland staat voor dit doel een aantal andere indicatoren en instrumenten ter beschikking met minder ongunstige eigenschappen. In dit verband kunnen bijvoorbeeld de door de STOWA ontwikkelde ecologische beoordelingssystemen voor oppervlaktewater genoemd worden, terwijl van veel inheemse water- en oeverplanten ook al lang een duidelijke indicatiewaarde voor (slechte) waterkwaliteit bekend is.

De brochure 'De grote waternavor, voorkomen is beter dan bestrijden' is uitgebracht in de publicatiereeks van de STOWA onder nummer 2000 - 21. De brochure is toegezonden aan de deelnemers in de STOWA en aan de abonneementhouders op STOWA-rapporten. Andere belangstellenden kunnen de brochure onder vermelding van titel en rapportnummer bestellen bij Hageman Fulfilment BV, Postbus 1110, 3330 CC Zwijndrecht (078) 629 33 32, e-mail: hffawxs.nl

Door de STOWA zal op haar internetsite een aparte pagina worden gewijd aan de grote waternavor.

Op 4 oktober verzorgt de STOWA, samen met de subgroep sloten van de Werkgroep Ecologisch Waterbeheer, een discussiemiddag voor ecologen over dit onderwerp. In het najaar staat de grote waternavor ook op het programma van een NVA-studiedag over plagen in het waterbeheer.

Roelf Pot
Bas van der Wal

Voor meer informatie: e-mail:
B.van.der.Wal@stowa.nl

TWM gaat praten met WOB en WNWB

De Tilburgse Waterleiding Maatschappij (TWM) verzet zich niet langer tegen tegenvergaande samenwerking met de twee andere Brabantse waterleidingbedrijven: Waterleidingmaatschappij Oost-Brabant en Waterleidingmaatschappij 'Noord-West-Brabant'. De komende weken praat directeur Stok met zijn collega's in Den Bosch en Breda over de oprichting van een coöperatie.

De TWM baseert haar nieuwe houding op de resultaten van een onderzoek van de jurist prof. mr. R. Galle van de Katholieke Universiteit Brabant. Hij onderzocht in opdracht van de gemeente Tilburg, met 90 procent de grootste aandeelhouder van de TWM, de afgelopen twee maanden eventuele samenwerkingsmodellen voor de drinkwaterbedrijven in Brabant. Uit dat onderzoek komt het coöperatiemodel, waarbinnen de drie genoemde bedrijven een zekere mate van vrijheid behouden, als de beste oplossing naar boven.

Geen fusie

Directeur Stok praat niet over een fusie met de beide andere Brabantse waterleidingbedrijven. TWM is namelijk absoluut geen voorstander van één groot waterleidingbedrijf waar alleen meer van hetzelfde wordt geboden. Het Tilburgse waterleidingbedrijf koos enige tijd geleden daarentegen voor een "strategische, complementaire alliantie" met Delta en Waterbedrijf Europoort. Ook de drinkwatertarieven spelen in de discussies een grote rol. TWM levert zo ongeveer het goedkoopste water in Nederland. De tarieven bij de twee grotere Brabantse waterleidingbedrijven liggen duidelijk hoger.

Stok wil nu bekijken wat de drie partijen in de praktijk bindt en wat de toegevoegde waarde kan zijn. De directeur van de Tilburgse Waterleidingmaatschappij ziet wel de noodzaak van enige schaalvergroting om een belangrijkere gesprekspartner te kunnen worden voor de provincie en het Rijk én de waterschappen.